

รูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออก*

An Academic Leadership Model for Administrators of Basic Education Schools under the Secondary Education Area Offices in the Eastern Region of Thailand

ดวงกมล เปียทอง¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออก กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นผู้บริหาร 310 คน ประกอบด้วยผู้อำนวยการ 31 คน รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ 31 คนและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ 248 คน โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อหาค่าสถิติพื้นฐาน คำนำนัยสำคัญของประกอบ และหาค่าความสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ได้จากการวิจัยมีองค์ประกอบ 10 องค์ประกอบ ได้แก่ ความสำเร็จของผู้บริหาร บทบาทผู้นำของผู้บริหาร ทักษะการบริหารของผู้นำ ความสามารถในการบริหารของผู้นำ การบริหารแบบมีส่วนร่วม การบริหารหลักสูตรและการสอน การพัฒนาครู การสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมการเรียนรู้ การสร้างสัมพันธ์ภาพของผู้นำ และการพัฒนานักเรียน ตามลำดับ รูปแบบที่ได้เป็นรูปแบบ Rec-MaLCuSP-TLS

คำสำคัญ: รูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการ, ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

Abstract

The purposes of this research were to analyse and present the factors for developing an academic leadership model for administrators in basic education institutions under the secondary education eastern area offices. The sample group consisted of 310 administrators acquired by simple random sampling. It included 31 administrators, 31 vice presidents for academic affairs and 248 heads of learning. The research instrument was a three-part questionnaire with 5 level rating scale (reliability =

¹นักศึกษาลัทธิปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาและผู้นำการเปลี่ยนแปลง มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย

*ส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี สาขาวิชาการบริหารการศึกษาและผู้นำการเปลี่ยนแปลง มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ปีการศึกษา 2554

อาจารย์ที่ปรึกษา : ดร.ดิเรก พรสีมา

0.9450). The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, factor loading, and Pearson's product moment correlation coefficient. The results designated 10 factors for developing an academic leadership model for administrators in basic education institutions in the following order: successful administrator qualities, leadership role, management skills, leadership qualities, participation and involvement in management, curriculum development, teacher training, creating a learning atmosphere and culture, relationship building of administrator and student development. The model obtained from this research can be identified as ReC-MaLCuSP-TLS model.

Keywords: academic leadership model, basic education administration

ความนำ

ผู้บริหารโรงเรียนเป็นกลไกสำคัญและมีอิทธิพลสูงสุดต่อคุณภาพของผลลัพธ์ที่ได้จากระบบการศึกษา ประสิทธิภาพของการบริหารวิชาการและประสิทธิผลของสถานศึกษา นักวิชาการหลายท่าน มีความเห็นตรงกันว่า ความสำเร็จหรือความล้มเหลวทางการศึกษานั้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหาร ผู้บริหารจึงเป็นตัวแปรสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทย คุณภาพและประสิทธิภาพทางการศึกษามักแปรปรวนไปตามผู้นำเสมอ (รุ่ง แก้วแดง, 2546) หน้าที่ที่สำคัญของผู้นำนั้นจะต้องบริหารจัดการภายในองค์กรเพื่ออำนวยความสะดวกให้ทรัพยากรที่เป็นวัตถุและตัวคนประสานเข้าด้วยกัน สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อนำองค์กรให้ดำเนินไปได้ อย่างคล่องตัว ผู้นำที่มีความสามารถและมีศักยภาพ จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความขยันขันแข็ง สามัคคี มุ่งมั่น เต็มใจ และมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จของสถานศึกษา

ผู้นำมีความสำคัญต่อสถานศึกษาเป็นอย่างมาก โดยความสำเร็จของสถานศึกษาขึ้นอยู่กับหลายองค์ประกอบ แต่ไม่มีองค์ประกอบใด ที่สามารถควบคุมการเปลี่ยนแปลงภายในหน่วยงานได้ ยกเว้นสิ่งหนึ่งที่จะปรับปรุงและพัฒนาได้ตลอดเวลา คือ ภาวะผู้นำทางวิชาการ ซึ่งไม่มีรูปแบบของการบริหารใดที่มีความเหมาะสมกับทุกสถานการณ์ ในทำนองเดียวกัน ย่อมไม่มีผู้นำคนใดที่จะเหมาะสมกับการบริหารงานในองค์กรได้ทุกสถานการณ์ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา จึงต้องมีศักยภาพในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ

ให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยปรับตัวให้เหมาะสมกับทุกสถานการณ์ได้อย่าง มีคุณภาพ และใช้ความรู้ ความสามารถของตนให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารงานวิชาการ อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการที่ผู้บริหารสถานศึกษามีรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการ ซึ่งเชื่อกันว่าน่าจะช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษา ได้ใช้ความรู้ความสามารถและศักยภาพในการบริหาร สถานศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ เนื่องจากสถานศึกษา เป็นหน่วยงานแรกที่มีหน้าที่จัด การเรียนการสอน แก่กุลบุตรกุลธิดา โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำ (leader) จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาในทุก ๆ ด้านอย่างต่อเนื่องให้สามารถบริหารจัดการสถานศึกษาท่ามกลาง กระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

ผู้บริหารสถานศึกษาที่ดีมีประสิทธิผล มีการ เชื่อมความสัมพันธ์กับสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จ ดังแนวคิดของก่อ สวัสดิพิบูลย์ (2522 อ้างถึงใน พรเมษฐ์ โมลี, 2552) เห็นว่า “ผู้บริหารการศึกษา ทุกระดับหวังที่จะให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้บริหารที่ มีความรู้ ความสามารถสูง สามารถบริหารสถานศึกษา ให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย เพราะอาจกล่าว ได้ว่าสถานศึกษา จะดีหรือไม่ดี มีคุณภาพหรือไม่ ขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ”สอดคล้อง กับ คำกล่าวของสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2540) โรงเรียนต้องการผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำ คือ ผู้บริหาร ที่ส่งไปแล้วทำให้องค์กรเจริญขึ้น แต่ถ้าเป็นผู้บริหาร ที่ไม่ใช้มืออาชีพส่งไปแล้วโรงเรียนก็ค่อย ๆ หลุดลง ๆ

ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาก จึงได้มีประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานผู้บริหารการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2541 เพื่อให้ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนและปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามภารกิจ และอำนาจหน้าที่ของผู้บริหารการศึกษา ต่อมาในปี พ.ศ.2542 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้ระบุถึงการกระจายอำนาจลงสู่สถานศึกษาซึ่งส่งผลให้มีการพัฒนาเป็นผู้นำและสร้างผู้นำในระดับผู้บริหารสามารถสร้างวัฒนธรรมขององค์กรด้วยการพุดนำ ปฏิบัตินำและจัดระบบให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม โดยการให้รางวัลแก่ผู้ทำงานได้สำเร็จจนนำไปสู่การพัฒนาตนเอง คิดได้เอง ตัดสินใจได้เอง พัฒนาได้เอง ของผู้ร่วมงานทุกคน ผู้บริหารต้องแสดงออกอย่างชัดเจนและสม่ำเสมอเกี่ยวกับวัฒนธรรมขององค์กร เพื่อให้ผู้ร่วมงานมีความมั่นใจในการปฏิบัติงานจนสามารถเลือกการกระทำที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ผู้บริหารจึงต้องสร้างความรู้สึกประสบความสำเร็จให้แก่บุคลากรแต่ละคนจนเกิดภาพความเป็นผู้นำในทุกระดับ นำไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง

จากสภาพปัญหาและความสำคัญของการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ภาวะผู้นำ (leadership) ของผู้บริหารสถานศึกษาสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในทางบวกและเป็นปัจจัยสำคัญที่กระทบต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายสามารถดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนได้ แต่ที่ผ่านมาสังคมไทยขาดภาวะผู้นำในทุกๆระดับที่จะนำองค์กรให้มีจุดมุ่งหมายร่วมกันและรวมพลังกันไปสู่ความสำเร็จ (ประเวศ วะสี, 2540, หน้า 13) ด้วยภาวะวิกฤติ การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ จึงมีความสำคัญและเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะผู้นำในสถานศึกษาที่จะช่วยให้ระบบการศึกษาในประเทศไทยได้พัฒนาขึ้น การพัฒนาวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา (professional development) จะต้องอาศัยทักษะที่สำคัญ 3 ทักษะ คือ ทักษะเชิงเทคนิค (technical skill) ทักษะเชิงมนุษยสัมพันธ์ (human skill) และ

ทักษะเชิงมโนทัศน์ (conceptual skill) (Katz & Kahn, 1978) ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาของ Sergiovanni (2001) ได้ทำการเปรียบเทียบ ว่าเสมือนแรงขับที่จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถพัฒนาให้สถานศึกษามีประสิทธิภาพ (school effectiveness) โดยทักษะหรือแรงขับ ทั้งที่เป็นแรงขับทางเทคนิค (technical force) แรงขับทางมนุษย์ (human force) แรงขับทางการศึกษา (educational force) แรงขับ ทางเทคนิคจะมีความสำคัญต่อผู้บริหารสถานศึกษามาก เป็น แรงขับพื้นฐานที่จะทำให้เกิดความแน่ใจหรือให้คำรับรองว่าสถานศึกษา จะสามารถปฏิบัติงานได้ ส่วนแรงขับทางสัญลักษณ์ (symbolic force) และแรงขับทางวัฒนธรรม (cultural force) เป็นแรงขับที่ช่วยให้สถานศึกษาก้าวสูงขึ้น จะเห็นได้ว่าทักษะหรือแรงขับล้วนเป็นส่วนหนึ่งของภาวะผู้นำซึ่งจะทำให้สถานศึกษาประสบความสำเร็จได้

จากเหตุผลดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้นำที่มีส่วนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีส่วนในการพัฒนาประเทศชาติ การศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความสำคัญอย่างยิ่งผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อวิเคราะห์หาองค์ประกอบของรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและนำเสนอรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป ซึ่งจะส่งผลให้ได้รูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ประสบความสำเร็จอย่างเหมาะสม เป็นที่ยอมรับในแวดวงวิชาการและเป็นที่ยอมรับในหมู่ผู้บริหารสถานศึกษาทั่วไป รูปแบบดังกล่าวจะเป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งผล ให้ผู้บริหารสามารถพัฒนาสถานศึกษาไปสู่เป้าประสงค์คือมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน โดยมุ่งหวังให้เด็กไทยทุกคนเก่ง ดี มีความสุขเพื่อเพิ่มทุนทางการสังคม ลดปัญหาที่เกิดขึ้นและนำไปสู่การพัฒนาประเทศไทยในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อนำเสนอรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่าในการค้นหารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเริ่มจาก ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและได้ข้อสรุปว่า รูปแบบหมายถึง โมเดลที่เป็นผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อแสดงให้เห็นโครงสร้างของความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ เพื่อช่วยในการวิเคราะห์ปัญหา และเพื่อสร้างความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ได้ง่ายขึ้น

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการ (instructional leadership) พบว่ากลุ่มนักการศึกษาให้แนวคิดในมิติที่แตกต่างกันไปหลากหลาย แต่ต่างก็ยอมรับว่าภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นกระบวนการที่สามารถสร้างงานและมุ่งงานเชิงสังคม เน้นความคิดและพฤติกรรมซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นของภาวะผู้นำ มีกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรม (Dimmock & Walker, 2005)

การวิเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญรวม 10 องค์ประกอบ คือ การบริหารหลักสูตรและการสอน ทักษะการบริหารของผู้นำ ความสามารถในการบริหารของผู้นำ บทบาทผู้นำของผู้บริหาร การบริหารแบบมีส่วนร่วม การสร้างความสัมพันธ์ภาพของผู้นำ การพัฒนาครู การพัฒนา นักเรียน การสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมการเรียนรู้ และความสำเร็จของผู้บริหาร

ในช่วงเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ผู้บริหารมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทต้องเป็นผู้นำทางวิชาการด้วย ซึ่งเริ่มจากงานวิจัยของ Ronald Edmonds (1979)

ได้ระบุไว้ว่าผู้บริหารโรงเรียนมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อการสอนซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จของนักเรียนด้วยลักษณะต่างๆ ที่บรรยากาศของโรงเรียน ความสอดคล้องของทรัพยากรต่างๆ การกำกับดูแลความก้าวหน้าของนักเรียน ภาวะผู้นำเชิงบริหารตลอดทศวรรษ 1980 ภาวะผู้นำทางวิชาการ เป็นจุดสนใจในด้านการบริหารการศึกษา ซึ่ง Hallinger and Murphy (1985) ศึกษาโดย มีจุดประสงค์เพื่อหาคำนิยามของบทบาทผู้บริหารสถานศึกษา ในฐานะที่เป็นผู้นำทางวิชาการ งานวิจัยของ Bossert (1988) ระบุว่าผู้บริหารโรงเรียนในฐานะที่เป็นผู้นำทางวิชาการมีลักษณะ 4 ประการคือการเน้นเป้าหมายและการผลิต อำนาจและการตัดสินใจที่มั่นคง การบริหารจัดการที่มีประสิทธิผลและความมีมนุษยสัมพันธ์เข้มแข็ง ในทุกมิติที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ไม่มีคำนิยามใด ๆ ที่สามารถอธิบายบทบาทของผู้นำทางวิชาการได้ทั้งหมด จึงไม่มีคำจำกัดความที่ชัดเจนมากนัก (Marzano, Waters & McNalty, 2005) ผู้บริหารที่เป็นผู้นำทางวิชาการคาดหวังให้ครูและนักเรียนมีสมรรถนะ (competency) ด้วย (Wagner, et. Al 2006)

วิธีการดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยโดยใช้การศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้น เพื่อนำมาสร้างร่างรูปแบบ หลังจากนั้นดำเนินการพัฒนารูปแบบโดยผ่านแบบสอบถามจากผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 310 คน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ผู้บริหารโรงเรียน รองผู้บริหารฝ่ายวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการศึกษา 2554 จำนวน 310 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

มี 2 ชนิด ได้แก่ แบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert's scale) โดยสร้างตามหลักการสร้าง

แบบสอบถามและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยของวิเชียร เกตุสิงห์ (2538, หน้า 79-80) ได้ขอคำถามจำนวน 95 ข้อ โดยได้นำเสนออาจารย์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาแก้ไขข้อบกพร่องให้มีความถูกต้องครอบคลุมตามขอบเขตพร้อมทั้งตรวจสอบสำนวนภาษาที่ใช้ในแบบสอบถาม นำแบบสอบถามที่สร้างไปหาคุณภาพของเครื่องมือเพื่อหาความเที่ยงตรง (validity) ซึ่งผ่านขั้นตอนโดยมีผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (content validity) ของแบบสอบถามโดยหาดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence--IOC) ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง .80-1.00 หลังจากนั้นนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach, 1971, p. 14) และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างเพื่อนำมาประมวลเป็นองค์ประกอบของการสร้างรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำแบบสอบถามแจกโรงเรียนต่างๆ ด้วยตนเอง ขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียง (เขต 17 และ 18) ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมแบบสอบถามและรับแบบสอบถามกลับคืนด้วยตนเอง ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามจำนวน 310 ชุด ได้รับคืนจำนวน 310 ชุด

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติแบบเสรี การวิเคราะห์ ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ส่วนแบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียง (เขต 17 และ 18)

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) ค่าความเบ้ (Skewness) ค่าความโด่ง (Kurtosis) มีการสกัดองค์ประกอบด้วยเทคนิคแกนสำคัญ (principle component analysis--pc) ใช้การหมุนแกนแบบออร์ทogonal (orthogonal rotation) ด้วยวิธีแวนแมกซ์ (varimax method) และหาค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading) เมื่อมีตัวชี้วัดมากกว่า 3 ตัวชี้วัดจะจัดเป็น 1 องค์ประกอบ ใช้ค่าทดสอบ Bartlett (Bartlett is Test of sphericity) ทดสอบความสัมพันธ์ของตัวชี้วัด ถ้าค่าสถิติมีนัยสำคัญแสดงว่าตัวชี้วัดมีความสัมพันธ์กัน ส่วนค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson product moment correlation coefficient) ถ้าความสัมพันธ์ของตัวชี้วัดมีค่าความสัมพันธ์ตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไปจะต้องเป็นรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผลการวิจัย

สถานภาพทั่วไปของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียง (เขต 17 และ 18) พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นผู้บริหารเพศหญิง ร้อยละ 63.87 เพศชาย ร้อยละ 36.13 มีอายุ 46-55 ปี ร้อยละ 45.16 อายุ 36-45 ปี ร้อยละ 30.65 และอายุ 56-60 ปี ร้อยละ 24.19 ตามลำดับ มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 68.71 โสด ร้อยละ 20.97 เป็นหม้าย และแยกกันอยู่ ร้อยละ 8.71 และ 1.61 ตามลำดับ การศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 72.26 ปริญญาโท และปริญญาเอก ร้อยละ 27.42 และ 0.32 ตามลำดับ มีตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการ ร้อยละ 100.00 รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ร้อยละ 100.00 และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ร้อยละ 80.00 ตามลำดับ

ลักษณะการแจกแจงของตัวชี้วัดทุกตัว พบว่าส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยมากกว่า 2.41 ค่าสัมประสิทธิ์การกระจายมากที่สุด เท่ากับ 41.63% พิจารณาจากค่าความเบ้ (skewness) ค่าความโด่ง (Kurtosis) พบว่ามีค่าความเบ้อยู่ระหว่าง -1.823 ถึง -.121 ทุกตัวชี้วัด

มีค่าความเบ้เข้าใกล้ 0 แสดงว่ามีการแจกแจงบนโค้งปกติที่มีค่าความโด่งอยู่ระหว่าง -.969 ถึง 3.515

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปเป็นรูปแบบการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวชี้วัดภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังภาพ

แบบสอบถามที่ร่างจากกรอบแนวคิดนำไปตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของตัวชี้วัดทั้ง 95 ตัวชี้วัด ผลปรากฏว่า ตัวชี้วัดของตัวชี้วัดทุกตัวมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 จึงถือว่าใช้ได้ทุกตัวชี้วัดของตัวชี้วัด ผู้วิจัยนำไปพัฒนาเป็นตัวชี้วัดต่อไปโดยสร้างแบบสอบถามเพื่อหาความเชื่อมั่น (reliability) นำไปทดลองใช้ (try out) กับผู้บริหารสถานศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามชุดทดลองใช้ (try out) มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (r_{tt}) เท่ากับ 0.9450 ส่วนค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างจริงของเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (เขต 17 และเขต 18) จำนวน 310 คน มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (r_{tt}) เท่ากับ 0.9739

ค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมในการปฏิบัติเป็นองค์ประกอบของรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมในระดับมาก ระหว่าง 2.911-3.200 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระหว่าง .451-.579 โดยที่

องค์ประกอบการสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (\bar{X} = 3.200, SD. = .479) และตัวชี้วัดที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ องค์ประกอบการพัฒนาครู (\bar{X} = 2.911, SD. = .579) ตามลำดับ

รูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของตัวชี้วัดในองค์ประกอบ ทั้งหมด 10 องค์ประกอบ แต่ละองค์ประกอบมีตัวชี้วัด ดังต่อไปนี้ (1) องค์ประกอบความสำเร็จของการบริหารมี 5 ตัวชี้วัด (2) องค์ประกอบบทบาทผู้นำของผู้บริหารมี 7 ตัวชี้วัด (3) องค์ประกอบทักษะการบริหารของผู้บริหาร มี 9 ตัวชี้วัด (4) องค์ประกอบความสามารถในการเป็นผู้นำ มี 6 ตัวชี้วัด (5) องค์ประกอบการบริหารแบบมีส่วนร่วม มี 6 ตัวชี้วัด (6) องค์ประกอบการบริหารหลักสูตรและการสอนมี 13 ตัวชี้วัด (7) องค์ประกอบการพัฒนาครูมี 8 ตัวชี้วัด (8) องค์ประกอบสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมการเรียนรู้ มี 12 ตัวชี้วัด (9) องค์ประกอบสร้างสัมพันธภาพของผู้บริหารมี 7 ตัวชี้วัด (10) องค์ประกอบพัฒนานักเรียนมี 11 ตัวชี้วัด

การอภิปรายผล

องค์ประกอบที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย องค์ประกอบ 10 องค์ประกอบ ได้แก่ การบริหารหลักสูตรและการสอน ทักษะการบริหารของผู้นำ ความสามารถในการบริหารของผู้นำ บทบาทผู้นำของผู้บริหาร การบริหารแบบมีส่วนร่วม การสร้างสัมพันธภาพของผู้นำ การพัฒนาครู การพัฒนานักเรียน การสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมการเรียนรู้ และความสำเร็จของการบริหาร ทั้ง 10 องค์ประกอบ มีความสอดคล้องกับรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบมีความสอดคล้องกับรูปแบบ คุณลักษณะของผู้นำ ด้านทักษะการบริหารของผู้นำ ตามที่วุฒิชัย วรชิน (2546) กล่าวว่า เป็นรูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะของผู้บริหารโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ด้านสัมพันธภาพระหว่างผู้นำกับสมาชิก สอดคล้องกับธีระรุญเจริญ (2548) ที่กล่าวถึงรูปแบบภาวะผู้นำของ

ผู้บริหารโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จตามตัวชี้วัดความสำเร็จของงาน ความพึงพอใจของผู้ร่วมงาน การยอมรับจากผู้บังคับบัญชาและสังคม นอกจากนี้ยังพบว่ามีความสอดคล้องกับเบญจพร แก้วมีศรี (2545) ที่กล่าวถึงการนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารวิทยาลัยพยาบาล ประกอบด้วย บทบาท พฤติกรรม และคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหาร สอดคล้องกับ ปรมะษฐ์ โมลี (2552) ที่ได้ศึกษาการวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จที่มีปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้นำ ปัจจัยด้านสถานการณ์ของผู้นำ ปัจจัยด้านพฤติกรรมของผู้นำ และปัจจัยด้านบทบาทของผู้นำ มีความสอดคล้องกับไกติษฐ์ เพลรินทร์ (2552) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายและพันธกิจ การเรียนรู้ ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน ด้านการพัฒนาการเรียน ด้านการพัฒนาครู และด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้

จากผลการวิเคราะห์รูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่า องค์ประกอบทั้ง 10 องค์ประกอบคือ การบริหาร หลักสูตรและการสอน ทักษะการบริหารของผู้นำ ความสามารถในการบริหารของผู้นำ บทบาทผู้นำของผู้บริหาร การบริหารแบบมีส่วนร่วม การสร้างสัมพันธ์ภาพของผู้นำ การพัฒนาครู การพัฒนานักเรียน การสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมการเรียนรู้ และความสำเร็จของการบริหาร มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับยูคิและการ์ดเนอร์ ที่ระบุว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะการเป็นผู้นำ คือคุณสมบัตินิและคุณลักษณะเฉพาะของการเป็นผู้นำ โดยจะต้องมีความพร้อมที่จะรับผิดชอบงาน มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีความสามารถ มีสมรรถนะในการทำงาน มีทักษะในการจัดการ และมีแรงจูงใจตลอดจนเป็นผู้ที่มีคุณธรรมในการบริหารจัดการ (Gardner, 1995)

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาตัวชี้วัดภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถใช้กระบวนการเช่นเดียวกันกับงานวิจัยครั้งนี้โดยการสร้างกรอบแนวคิดร่างตัวชี้วัด พัฒนาตัวชี้วัด ทดสอบเชิงยืนยันทางสถิติ เพื่อให้ได้ตัวชี้วัดที่มีคุณภาพ สามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายเป็นแนวปฏิบัติและใช้เป็นแบบประเมินการพัฒนางานได้ สามารถเขียนเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. ข้อค้นพบจากงานวิจัยครั้งนี้ เป็นการยืนยันว่า องค์ประกอบทั้ง 10 องค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันภายในและสัมพันธ์กับรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้จากการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบ 10 องค์ประกอบ ได้แก่ การบริหารหลักสูตรและการสอน ทักษะการบริหารของผู้นำ ความสามารถในการบริหารของผู้นำ บทบาทผู้นำของผู้บริหาร การบริหารแบบมีส่วนร่วม การสร้างสัมพันธ์ภาพของผู้นำ การพัฒนาครู การพัฒนานักเรียน การสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมการเรียนรู้ ความสำเร็จของการบริหาร ซึ่งมีชื่อเรียกว่า ReC_MaLCuSP_TLS model สามารถนำไปใช้หรือประยุกต์ใช้ในหน่วยงานทางการศึกษา หน่วยงานฝึกอบรมของโรงเรียนเพื่อบรรจุเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับงานวิชาการและภาวะผู้นำทางวิชาการในหลักสูตรให้มากขึ้น

2. โรงเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษา ควรนำตัวชี้วัดจากการวิจัยครั้งนี้ไปสร้างเกณฑ์การประเมินหรือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถจะเลือกตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากนำไปทดลองใช้ปฏิบัติเพื่อหาค่าความคงที่

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ผู้บริหารสามารถนำตัวชี้วัดนี้ไปทำวิจัยและพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขตอื่น ๆ ได้

2. ผู้สนใจหรือโรงเรียนสามารถนำตัวชี้วัดนี้ไปใช้ดำเนินการ เป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) หรือเป็นวิจัยปฏิบัติการ (action research) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนทั่วไป

3. กลุ่มโรงเรียนสามารถเลือกตัวชี้วัดที่มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำทางวิชาการในระดับมากขึ้นไป มาทำวิจัยปฏิบัติการในกลุ่มโรงเรียน

เอกสารอ้างอิง

- โกศิษฐ์ เพลรินทร์. (2552). *การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธีระ รุณเจริญ. (2548). *สู่ความเป็นผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ข้าวฟ่าง.
- เบญจพร แก้วมีศรี. (2545). *การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเมษฐ์ โมลี. (2552). *การวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2540). *ภาวะผู้นำ:ความเป็นไปในสังคมและวิธีการแก้ไข*. กรุงเทพฯ:หมอชาวบ้าน
- วิเชียร เกตุสิงห์. (2538). *ค่าเฉลี่ยกับการแปลความหมาย: เรื่องง่าย ๆ ที่บางครั้งก็พลาดได้*. ม.ป.ป. *ข่าวสารการวิจัย การศึกษา*. 1(4) กุมภาพันธ์-มีนาคม 2538: 13.
- รุ่ง แก้วแดง. (2546). *รีเอ็นจิเนียริงระบบราชการไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- วุฒิชัย วรชิน. (2546). *ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้นำกับประสิทธิผลภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร การศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2540). *มาตรฐานการปฏิบัติงาน คุรุสภา 2548*. คุรุสภา. ค้นจาก <http://pri.obec.go.th/kmc/modules.php?name=News&file=print&sid=331>
- Cronbach, J. Lee. (1971). *Essentials of Psychological Testing*. (3rd ed). New York: Harper.
- Dimmock, C., & Walker, A. (2005). *Educational leadership: Culture and diversity*. Ateshead: Athenaeum Press.
- Edmonds, R. (1979). Some schools work and more can. *Social Policy*, 9, 28-32.
- Gardner, H. (1995). *Leading minds: An anatomy of leadership*. NY: Basic Books.
- Hallinger, P & Murphy, J. (1985). Assessing the Instructional Management Behaviors of Principals. *The Elementary School Journal*, 86 (2), 217-247.
- Katz, D., & Kahn, R. L. (1978). *The Social Psychology of Organization*. (2nd ed.). New York: John Wiley & Son.
- Marzano, R. J., Waters, T. & McNulty, B. A. (2005). *School leadership that works: From research to results*. Alexandria, VA.: Association for supervision and development of curriculum.
- Sergiovanni, T. J. (2001). *The Principal ship A Reflective Practice Perspective* (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.

